

в сфере электроэнергетической хозяйственной деятельности. Определены основные недостатки Закона Украины «Об электроэнергетике» в части лицензирования и указаны возможные пути решения спорных вопросов.

Ключевые слова: электроэнергетика, генерирующая компания, лицензирование электроэнергетической хозяйственной деятельности.

IMPROVEMENT OF COMPETENCE OF NKRE AS THE SUBJECT OF ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC POWERS

Bytiak A. Yu.

The certain provisions of the Law of Ukraine «About electric power industry» in the context of NKRE powers in electrical power economic activity are considered in the article. The main shortcomings about licensing of the Law of Ukraine «About electric power industry» and the possible ways of solving disputable issues are specified.

Key words: electric power industry, Generation Company, licensing of electrical power economic activity.

УДК 340.11

ПІЗНАННЯ ТА СУДЖЕННЯ ЯК ГЕРМЕНЕВТИЧНІ ДОМІНАНТИ В «ДОСВІДАХ» МІШЕЛЯ ДЕ МОНТЕНЯ

І. В. Гетьман, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Інститут державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України

Проведено системний аналіз однієї з актуальних методологій праворозуміння — герменевтики. Доведена перспективність герменевтичної методології праворозуміння за теперішніх соціальних і правових умов розвитку завдяки використанню історичного матеріалу. Аналітична діяльність була спрямована до епохи Відродження і праць самотубнього філософа того часу Мішеля де Монтьєна.

Ключові слова: герменевтична методологія, розуміння, пізнання, судження, мислення, доба Відродження, Мішель де Монтьєн.

Постановка проблеми. Актуальність обраної для дослідження проблематики обумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми тенденціями, що є характерними в епоху розвитку суспільства і права, прийняту позначати серед вчених-теоретиків як постмодерн. Не завжди, але зустрічається таке наукознавче бачення проблем теорії права, яке в певній мірі звужено локалізує увагу наукової спільноти на суто практичному контексті проблемних питань юридичної науки, віддаючи перевагу динамічному вирішенню останніх, превалюючим чином за допомогою юридичної техніки, тобто швидкому законодавчому врегулюванню прогалин, «слабких» місць, суперечностей, не вдаючись до більш глибокого вивчення проблеми, аналізу причин, й вважаючи певною розкішшю звернення до історичного контексту злободенної ситуації, застосування теоретичних надбань, розробку відмінних від існуючих методологій, концепцій, підходів тощо. Обстоюючи саме таку «розкішну» наукову позицію, автор вважає, що без розглядання ситуації на історичному тлі, запровадження нового методологічного «озброєння» (термінологія О. В. Петришина) для сучасної юридичної науки неможливе докорінне, повне і, головне, кінцеве вирішення усіх питань, які ставлять реалії сьогодення у тому числі й перед теорією права. Повністю обґрунтованим було згадування на початку статті ситуації, пов'язаної з нормотворчою діяльністю із врегулювання проблемних питань на практиці, подолання прогалин у нормативних актах. Означена діяльність, на нашу думку, буде поверхневою і суто технічною без звернення до процедури тлумачення вже існуючих норм права, відшарування від мисленнєвої й пізнавальної діяльності, тобто без надання належного значення у цій ситуації доробку загальної теорії розуміння — герменевтики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Герменевтична проблематика отримала популяризацію завдяки науковим пошукам В. Я. Тація, О. В. Петришина, П. М. Рабіновича, М. І. Козюбри, С. І. Максимова, В. Г. Графського, А. В. Полякова, І. Л. Честнова [1–8]. В. Я. Тацій привертає увагу наукової спільноти до актуальності й перспективності дослідження правової герменевтики з огляду на процеси переосмислення правової дійсності, побудови нової правової картини світу в епоху постмодерну [1, с. 20–21].

О. В. Петришин пояснює трансформації в методологічній компоненті правової науки та активне стимулювання державотворчих процесів: а) розробкою і прийняттям низки нових галузевих кодексів (зокрема, Цивільного, Кримінального, Кримінального процесуального, Сімейного, Адміністративного судочинства та ін.); б) діяльністю органів судочинства, у першу чергу, йтиметься про діяльність Конституційного Суду в напрямі офіційного тлумачення (роз'яснення з метою правильного застосування) норм Конституції й законів України [2, с. 133].

Глибокому синтезу та рефлексії піддаються ідеї юридичної герменевтики В. Г. Графським задля отримання помітного евристичного ефекту у зв'язку з вирішенням проблеми стосовно адекватного тлумачення норм права й подальшої їх адаптації до законодавства ЄС [6, с. 10].

П. М. Рабінович обстоює позицію, згідно з якою реформи у зовнішньополітичній позиції України викликають актуалізацію юридичної герменевтики, якій надається мало не визначальне значення в обґрунтуванні, оцінці та дослідженні природних явищ [3, с. 12].

Закономірним висновком щодо актуалізації герменевтичної проблематики могло б стати твердження С. І. Максимова, який у царині власних наукових інтересів цікавиться проблемою розуміння, згідно з яким науковим відображенням процесів визнання примату міжнародно-правових норм стосовно норм національного права є помітна актуалізація в юриспруденції інтерпретаційних проблем, розв'язання яких пов'язується герменевтикою як загальною теорією розуміння [5, с. 192].

Формулювання цілей. Керуючись у дослідницькій діяльності принципом, що без історичного минулого немає майбутнього, поставимо за евристичну мету аналітичний аналіз історичного доробку, у якому відображений стадійно-хронологічий генезис розвитку герменевтичних знань. Запропонованій проблемі герменевтичної методології на історичному тлі приділена вже не одна стаття автора, закономірно продовжити ознайомлення з того моменту, на якому тимчасово зупинилася пошукова діяльність, а саме: з доби Відродження й неординарного внеску до скарбниці знань доволі самобутнього філософа Мішеля де Монтеня.

Виклад основного матеріалу. У власному творчому здобутку Мішель де Монтень постав майстром психологічного аналізу, глибоко осягнув екзистенційну сутність процесів пізнання і розуміння, доклав зусиль у з'ясуванні місця судження, проаналізував процес формування умовиводів, здійснив аналіз піронізму як наукової течії, приділив увагу питанню можливості пізнати істину й сформулював власну цікаву теорію про аттарксію як мету процесу розуміння. Оригінальне вчення про пізнання М. Монтень вважає за необхідне розпочати не зі спроб з'ясувати екзистенційну сутність процесу пізнання, а з формулювання факторів, що здійснюють вплив на правильність і безперешкодність протікання останнього. У першу чергу філософ приділяє увагу явищу уяви, доречно зазначивши у зв'язку з цим: «...людям... заважають не стільки речі, скільки уявлення, які вони сформулювали власне собі про останні...» [9, с. 48].

На практиці це можна проілюструвати у такий спосіб: жодне явище навколишньої дійсності не є поганим або його антитезою, оскільки тільки уява індивіда створює за допомогою інструментарію мисленнєвої діяльності оцін-

ку сприйняття суб'єктом чогось як поганого, корисного, нікчемного тощо. Отже, першим фактором, що впливає на хід мислення, на пізнання й розуміння, а потім уже й на здатність тлумачення, є уява конкретно взятого індивіда. При цьому філософ у детермінізованому зв'язку з першим фактором формулює відповідний другий — ним є схильності індивіда. Неперевершений оригінал вказує у зв'язку з цим: «... всі люди за своєю природою наділені однаковими в тій чи іншій мірі здатностями і засобами пізнання й судження. Однак різниця в уявленнях про тотожні речі, котра має місце серед них, доводить, вочевидь, що різні уявлення в них формуються завдяки їх схильностям...» [9, с. 48]. Причому доволі рідко спостерігається така ситуація, за якої уявлення суб'єкта про об'єкт збігається з його істиною сутністю, оскільки в більшості випадків суб'єкт бачить зовсім іншу екзистенцію, яка не збігається з дійсною. Отже, другий фактор, що стоїть на заваді пізнавальної діяльності — схильності суб'єкта. Третій фактор знаходиться у причинно-наслідковому зв'язку з попередніми. З метою його формулювання філософ замислюється над запитанням: «Чим обумовлені схильності суб'єкта, які формують у подальшому його уяву, а потім судження?». Відповідь лаконічна і містить у собі посилення на індивідуальність і неповторність психо-емоційного устрою кожної окремо взятої особи як суб'єкта пізнавальної діяльності. «... психологічний устрій особи багато у чому недосконалий... істота формується з усіляких властивостей, серед яких часто наріжне місце обіймають вади: жорстокість, пересичення, честолюбство, ревності, марновірство, відчай...» [10, с. 5].

З огляду на систематизовані вище фактори, на думку філософа, відбувається процес розмірковування. Категорія «розмірковування» виступає аналогом категорії «мисленнєва діяльність», яка використовується сучасними вченими частіше, ніж перша, започаткована Монтенем. Рефлексія наукового доробку Мішеля де Монтеня надає змогу стверджувати про створення ним власного вчення про розмірковувальну діяльність, практичне значення якого полягає у формулюванні оригінальних правил, за якими повинен відбуватися процес міркування, унаслідок чого виникає судження про щось.

Підтвердженням цього висновку в оригіналі є таке: «... розмірковування є зброєю, що використовується для кожного предмета, й застосовується усюди... так, якщо мова йде про предмет, незрозумілий мені, я саме через це застосовую цю зброю... Іноді я застосовую її відносно предмета зовсім невідомого мені, іноді відносно предмета пустого й нікчемного, щоб, по можливості, довести його обґрунтованість і серйозність, іноді — предмета, який часто виступає об'єктом розмірковування суб'єктів... при цьому моє мислення намагається торувати собі новий шлях, з тією метою, щоб не рухатись чужими слідами...» [9, с. 268].

У концентрованому вигляді правила розмірковування, що мають за мету формування судження, можуть бути подані у такому вигляді:

– ніколи не намагатися пізнати річ повністю, оскільки неможливо охопити річ у цілому;

– не брати безпідставно будь-що на віру, і навпаки, не піддавати будь-що абсолютній недовірі (так зване правило Хілона, одного із семи грецьких мудреців, що подавалося ним у вигляді «Нічого зайвого»);

– пам'ятати про складний характер будь-якої речі, що намагаєшся пізнати, це обумовлено тим, що кожна річ всесвіту без винятку складається з великої кількості частин та сторін;

– відкинути побоювання розглядати річ під незвичним кутом зору;

– на шляху до пізнання відносної істини й суті речі міркування повинно рухатися від усвідомлення власного невідання («знання про власне незнання» — згідно із сучасною дослідницькою термінологією) до усвідомлення власної обізнаності в ході мисленнєвої діяльності чи розмірковування (відповідно до термінології Монтеня) [9, с. 269].

Емпіричним шляхом розмірковування, із застосуванням наведених вище правил, М. Монтень доводить, що стереотипні судження про побоювання смерті чи бідності є оманливими. Квінтесенція, як результат таких міркувань Монтеня, полягає в акцентуації наслідків (тобто цілей) пізнання: першою метою пізнання є відносна істина, а другою — використання здатності до рефлексії тільки на власне благо. «...Мета пізнання вважається досягнутою, і в тому випадку, коли індивід використав власні сили й здібність до розуміння на користь собі... пізнання не повинне бути пов'язаним у кінцевому сенсі зі стражданнями та розгубленістю... у такому випадку краще для себе зупинитися на сумніві й відмовитися від кінцевого судження, у тому випадку, коли останнє дестабілізувало б емоційну рівновагу особи...» [9, с. 53].

У логічному зв'язку з правилами міркування перебуває самотутнє вчення філософа про істину. Монтень виділив як мету пізнання: 1) пізнання істини; 2) отримання знань; 3) доведення достовірності. Причому, на його думку, отримати знання чи довести достовірність — дії за своїм характером матеріальні, а процес пізнання істини має здебільшого ідеальний характер, тому на підставі наведеного формується висновок, що істина, згідно з вченням М. Монтеня, має тільки відносний характер.

Такий висновок слідує зі слів оригіналу про те, що безмірно помиляються ті, які вважають можливим пізнати істину, через те що людськими силами істину пізнати неможливо [9, с. 438]. Тому є закономірним акцентувати увагу на тому факті, що метою пізнання є не пізнання істини, а просування в процесі мисленнєвої діяльності логічно пов'язаними стадіями: невідання про об'єкт пізнання — усвідомлене невідання — невідання, що судить і засуджує

себе (неповне невідання). Указана тріада кореспондується з класичною герменевтичною квінтою, що виступає квінтесенцією мисленнєвої діяльності: первинне розуміння — пізнання — розуміння — тлумачення (пояснення) — правозастосування чи адаптація з подальшим застосуванням норм права [11, с. 20–23].

Виправдання відносного характеру істини здійснено філософом через ідеологічні стандарти філософського вчення піронізму. Нагадаємо, що найвищий принцип піроністів — це піддавати сумнівам, коливатися, займатися пошуками, ні в чому не бути впевненими й ні за що не ручатися. Серед трьох властивостей людської душі — уяви, бажання і твердження — піроністи визнають тільки дві перші, стосовно третьої вони висловлюються невизначено, не приймаючи та не спростовуючи її, оскільки вважають останню ненадійною [9, с. 439]. Зазвичай піроністи висловлювалися у такий спосіб: «...Я нічого не стверджую; це не те й не інше; я не розумію цього; і те й інше однаково можливо. Немає нічого істинного, що не могло б вдаватися хибним...» [9, с. 441]. Піроністи поважали понад усе словосполучення — «я утримуюсь» чи «я не схилюсь ні на чий бік». Мета піроністів — одностайна та повна відмова від остаточного судження. Розум вони використовували задля пошуків істини й дискусій щодо неї, але не для того, щоб робити вибір. Онтологія піронізму знаходиться в основі перспективного методологічного підходу до розуміння права через правове спілкування індивідів [12]. Водночас вона за допомогою примирювальних і погоджувальних механізмів, що складають її буття, захищає процес пізнання істини від суперечок і конфліктів. Аксіологічне значення піронізму лаконічно відображено у латинському вислові «*Dominus novit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt*» («Вчені швидше за все мають гадку, ніж повне знання»).

Таким чином, вчення піроністів стало фундаментом не тільки для побудови Монтенем власного вчення про істину як мету пізнання, але представило методологічне підґрунтя для систематизації факторів, що перешкоджають коректному протіканню мисленнєвої діяльності («розмірковування», згідно з термінологією, прийнятною Монтенем).

Висновки. Евристичне значення творчої спадщини філософа М. де Монтеня полягає не тільки у закладенні наукознавчого фундаменту для перспективної у теперішній час герменевтичної методології праворозуміння, але у:

1) систематизованому поданні факторів, що чинять вплив на безперешкодний характер пізнання, серед яких: уява індивіда, його схильності та психо-емоційний устрій;

2) започаткуванні як аналога мисленнєвої діяльності при пізнанні категорії «розмірковування»;

3) проведенні аналітичного аналізу герменевтичних домінант: пізнання, судження, розуміння, що надало змогу сформулювати авторські, детерміновані правила міркування;

4) приверненні уваги до наслідків (цілей), що втілюють у собі результати пізнання;

5) доведенні відносного характеру істини, підсиливши цей висновок розгалуженим дослідженням явища піронізму;

б) встановленні й констатації кореспондуючого взаємозв'язку між універсальною герменевтичною квінтою мисленнєвої діяльності і власною пізнавальною тріадою у вченні про істину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тацій В. Я. Українська держава і правова система ХХІ ст. / В. Я. Тацій // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. — Х., 2008. — Т. 1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України. — С. 19–43.
2. Петришин О. В. Проблеми соціалізації правової науки / О. В. Петришин // Право України. — 2010. — № 4. — С. 133–141.
3. Рабінович П. М. Проблеми трансформації методології вітчизняного правознавства: досягнення, втрати, перспективи / П. М. Рабінович // Вісн. Акад. прав. наук України. — 2002. — № 4. — С. 8–18.
4. Козюбра М. І. Рівні праворозуміння: антропологічний аспект / М. І. Козюбра // Щорічник укр. права : зб. наук. пр. / відп. за вип. О. В. Петришин. — Х. : Право, 2010. — № 2. — С. 5–14.
5. Максимов С. И. Право и политика: в поисках баланса / С. И. Максимов // Пробл. філос. права. — 2003. — Т. 1. — С. 190–195.
6. Графский В. Г. Интегративная юриспруденция в условиях плюрализма подходов к изучению права / В. Г. Графский // Пробл. понимания права. — В сер.: Право России: новые подходы. — Саратов, 2007. — Вып. 3. — С. 8–18.
7. Поляков А. В. Общая теория права: Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода : курс лекций / А. В. Поляков. — СПб. : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2004. — 864 с.
8. Честнов И. Л. Принцип диалога в современной теории права (проблемы понимания) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / И. Л. Честнов. — СПб., 2002. — 322 с.
9. Монтень М. Опыты в трёх книгах / М. Монтень ; изд. подгот. А. С. Бобрович, Ф. А. Коган-Бернштейн, Н. Я. Рыкова, А. А. Смирнов. — Кн. первая и вторая. — Изд. второе. — М. : Наука, 1979. — 703 с.
10. Монтень М. Опыты в трёх книгах / М. Монтень ; изд. подгот. А. С. Бобрович, Ф. А. Коган-Бернштейн, Н. Я. Рыкова, А. А. Смирнов. — Кн. третья. — Изд. второе. — М. : Наука, 1979. — 534 с.
11. Гусев С. С. Проблема понимания в философии: философско-гносеологический анализ / С. С. Гусев, Г. Л. Тульчинский. — М. : Политиздат, 1985. — 192 с.
12. Гетьман І. В. Концепція правового спілкування: зміст, витоки та перспективи : монографія / І. В. Гетьман. — Х. : Право, 2007. — 239 с.

ПОЗНАНИЕ И СУЖДЕНИЕ КАК ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКИЕ ДОМИНАНТЫ В «ОПЫТАХ» МИШЕЛЯ ДЕ МОНТЕНЯ

Гетьман И. В.

Проведен системный анализ одной из актуальных методологий правопонимания — герменевтики. Доказана перспективность герменевтической методологии правопонимания, в нынешних социальных и правовых условиях развития, благодаря использованию исторического материала. Аналитическая деятельность была направлена к эпохе Возрождения и трудам самобытного философа того времени Мишеля де Монтеня.

Ключевые слова: *герменевтическая методология, понимание, познание, суждение, мышление, эпоха Возрождения, Мишель де Монтень.*

COGNITION AND JUDGMENT AS HERMENEUTICAL DOMINANTS IN THE «EXPERIENCE» OF MICHEL DE MONTAIGNE

Getman I. V.

Systematic analysis of hermeneutics as one of the actual methodologies of law is held. Through the use of historical material the prospect of hermeneutical methodology of law in the current social and legal environment is proved. Analytical activity was directed to the Renaissance works and original philosopher of the time of Michel de Montaigne.

Key words: *hermeneutical methodology, cognition, knowledge, judgment, thinking, Renaissance, Michel de Montaigne.*

УДК 342.1:346.22

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Д. Д. Задихайло, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник*

НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрНУ

Стаття присвячена проблемі системності та повноти конституційного забезпечення функціонування національної економічної системи, що є водночас базовим чинником розвитку господарського законодавства. Аналі-